

Risicovol spelen

"Als je wilt dan mag je!"

Over het bewust begeleiden door opvoeders.

Student:	Martin van Rooijen
E-mailadres:	martin.vanrooijen@student.hu.nl
Studentnummer:	7923013
Coach:	Angela Pfaff
Naam opleiding:	Master Pedagogiek, Instituut voor Ecologische Pedagogiek
Hogeschool:	Hogeschool Utrecht
Leerdomeinen:	'Pedagogische sensitiviteit' en 'leefwereld'
Plaats en datum:	Doorn, Juni 2012

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1 Kinderen, spelen en risico	4
1.2 Begeleiding van risicovol spelen.....	6
1.3 Leeswijzer	7
2. Methodologie	8
2.1 Kwalitatieve benadering.....	8
2.2 Literatuurverkenning.....	8
2.3 Professionals.....	8
2.4 Locatie en doelgroep.....	9
2.5 Praktische uitvoering.....	9
2.6 Ethiek.....	9
2.7 Groepsinterview	10
2.8 Analyse	10
2.9 Nadere literatuur en deelvragen.....	11
3. Theoretisch kader	12
3.1 Inleiding	12
3.2 Risicovol spelen	12
3.3 Interventies bij risicovol spel.....	13
3.4 Afwegingen en ‘risk assessment’	15
3.5 Randvoorwaarden	17
4. Analyse en resultaten.....	18
4.1 Interventiestijlen	18
4.1.1 analyse.....	18
4.1.2 resultaten	19
4.2 Afwegingen, een flexibel proces	20
4.2.1 analyse.....	20
4.2.2 resultaten	21
4.3 Afwegingen, aansluiten bij de ervaring van het kind	21
4.3.1 analyse.....	21
4.3.2 resultaten	22
4.4 Randvoorwaarden, relatie en kwaliteit.....	22
4.4.1 analyse.....	22
4.4.2 resultaten	23

4.5 Model	24
5. Bevindingen en discussie.....	25
5.1 Bevindingen	25
5.2 Discussie	25
Literatuurlijst	28
Bijlagenoverzicht	29
Bijlage 1 Het Wrakkenmuseum, zo speelden wij	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 2 Flyer gevaarlijk spelen.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 3 Gevaarlijk Spelen Handreiking Professionals.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 4 Gevaarlijk Spelen Handreiking Ouders	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 5 Groepsinterview topiclijst.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 6 Groepsinterview Uitgeschreven	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 7 Groepsinterview Analyse	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 8 Groepsinterview Analyse Selectief Coderen.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 9 Foto resultaat groepsanalyse selectief coderen.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 10 Risicovol spelen analyse schema A	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 11 Risicovol spelen analyse schema B	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 12 Activiteitenkaart Risicovol Spelen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 13 Onderzoeksoptzet Risicovol Spelen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1. Inleiding

Er groeit een generatie kinderen op waarvan het merendeel het avontuurlijke, natuurlijke spelen verleert. Op eigen houtje erop uit, samen hutten bouwen, de tijd vergeten en rond etenstijd weer thuis komen, wie ziet het nog gebeuren? In zijn boek 'Het laatste kind in het bos' geeft Richard Louv aan dat nooit eerder zoveel kinderen zoveel van hun tijd binnenshuis doorbrachten (Louv, 2007). De neiging van ouders tot (over-)bescherming en daarmee het willen uitsluiten van risico's kan leiden tot kinderen die zich moeten inhouden, zich terugtrekken en weinig initiatief meer nemen. Gevolg is dat zij niet meer leren omgaan met de risico's die bij het leven horen en als volwassenen risicomijdend gedrag vertonen (Gill, 2007).

1.1 Kinderen, spelen en risico

De discussie over verplichte fietshelmen voor kinderen (Consument en Veiligheid, 2009) en vallessen voor kinderen in het basisonderwijs (Vallessen in het basisonderwijs, 2010); twee voorbeelden van de risico's die de jeugd kan lopen en op welke manier dit met preventieve maatregelen voorkomen kan worden. Dit onderwerp staat vaak in de belangstelling en duikt regelmatig op in de media. Recentelijk, na de strenge vorstperiode, publiceerde Consument en Veiligheid een alarmerend artikel over het hoge aantal schaatsblessures (Consument en Veiligheid, 2012). Hierin wordt het advies gegeven vooraf te trainen op de kunstijsbaan en polsbeschermers en een valhelm te dragen bij het schaatsen op natuurijs. De vraag kan gesteld worden of de trend van het voorkomen en preventie van risico's en de overbescherming van kinderen te ver doorslaat. Niet eens zo lang geleden waren de risico's van ongelukjes bij kinderen geen onderwerp van gesprek. Het Wrakkenmuseum op Terschelling illustreert dit met een aantal uitspraken over de periode dat kinderen, geboren in de jaren 40 tot 70 van de vorige eeuw, speelden in hun vrije tijd (bijlage 1).

"Flessen met gevaarlijke stoffen en alle apotheekflessen konden we gewoon met onze handjes en beperkte motoriek openen."

"Poorten en deuren gingen gewoon dicht en als je met je vingers er tussen zat waren ze weg."

"We hebben ons gesneden, botten gebroken, tanden uitgevallen en hier werd niemand voor naar de rechter gesleept. Dat waren gewoon 'ongelukken' en soms kreeg je er ook nog een extra pak slaag voor."

Verschillende auteurs schrijven, hieronder nader toegelicht, over kinderen en risico's. Zo waarschuwt Tim Gill voor de trend van overbescherming. Carl Honoré suggereert kinderen meer vrijheid te geven en Tom Hodgkinson bepleit minder bemoeienis van ouders met hun kinderen. De Franse filosoof Rousseau tenslotte schreef 300 jaar geleden al over hoe kinderen gevaren kunnen tegemoet treden.

Tim Gill schrijft in *No fear* (Gill, 2007) dat de tendens om onze kinderen veilig te houden de verkeerde richting opgaat. Door een overbeschermende opvoeding verhinderen ouders dat kinderen de vaardigheden ontwikkelen die ze nodig hebben om zichzelf te beschermen. Hij heeft het over de essentiële 'resilience': de veerkracht die noodzakelijk is voor kinderen om te bezitten en die zij nodig hebben om om te gaan met situaties in hun leven. Tevens geeft Gill aan dat jeugdwerkers zo angstig kunnen worden over het voorkomen van risico's dat zij hun vertrouwen verliezen in hun eigen goede inschatting. Ouderlijke angst om kinderen zonder toezicht te laten spelen zorgt ervoor dat de vrijheid van kinderen wordt beperkt, ten koste van hun lichamelijke, geestelijke en emotionele welzijn.

Carl Honoré, een Schotse journalist schrijft in “Slow Kids” een pleidooi dat kinderen meer tijd krijgen om te spelen en zichzelf te ontplooien en te ontwikkelen (Honoré, 2009). Hij heeft het over “bubbeltjesplastic” waarin we de kinderen verpakken, door ze van club naar les naar naschoolse opvang te vervoeren (Honoré, 2009, p. 19). Daarmee worden volgens hem de openbare ruimtes levenloos. Honoré benoemt een aantal feiten zoals:

- De wereld is voor kinderen veiliger dan ze ooit geweest is, fatale verwondingen bij kinderen zijn in de ontwikkelde landen de afgelopen dertig jaar gehalveerd.
- Volgens de statistieken zijn aanrandingen door kinderlokkeners uiterst zeldzaam, een kind krijgt veel eerder te maken met geweld of seksueel misbruik door zijn eigen ouders of familieleden.
- Kinderen binnen houden of in de auto vervoeren is niet zo veilig als we denken, ongelukken binnenshuis zijn een groter risico, en er overlijden meer kinderen door een auto-ongeluk dan als voetganger.
- Kinderen zijn veerkrachtiger dan we denken, van ongelukken wordt een kind sterker en het heeft weinig gevolgen voor de toekomst in lichamelijke of psychische zin.
- Kinderen zijn vaak redelijker, competent en vaardiger in de omgang met risico's dan we denken.

Tom Hodgkinson gaat nog een stapje verder, dit wordt treffend geïllustreerd in de titel “Luie ouders hebben gelijk.” (Hodgkinson, 2009) Door alle verplichte bezigheden weten kinderen niet meer hoe ze zichzelf kunnen bezighouden en verliezen zij het vermogen zelf spelletjes te bedenken. “Waar is hun verbeeldingskracht gebleven?” is de vraag die Hodgkinson opwerpt. Zijn boodschap is dat ouders hun kinderen hun gang moeten laten gaan en het zelf moeten laten uitzoeken. Niet bemoeien betekent echter niet dat we hen alleen laten of dat de opvoeder geen verantwoordelijkheid neemt (Hodgkinson, 2009, p. 73).

Misschien kunnen we in dit kader ons licht opsteken bij de Franse denker Jean-Jacques Rousseau.

Het jaar 2012 staat in het teken van hem, omdat hij 300 jaar geleden is geboren. Rousseau heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het discours over de opvoeding, met name in zijn 250 jaar geleden verschenen boek *Émile ou l'éducation*. Rousseau propageert het belang van het leren in de praktijk door kinderen, het lering opdoen uit de eigen ervaring. Zelfs heeft hij het over de negatieve opvoeding, “door te beginnen met niets te doen zou u een wonder van opvoeding creëren” (Rousseau, 1980, p. 109). Wel geeft hij het advies aan te sluiten bij wat het kind aankan en het niet voortijdig te confronteren met situaties die het nog niet kan begrijpen. Rousseau schrijft over welke houding tegenover gevaren nodig is: “de hindernis moet in zijn werkelijkheid worden gewaardeerd en niet *a priori* alle handelen beletten.” Hij stelt dat de mens is onderworpen aan pijn, aan ongelukken, levensgevaar en tenslotte de dood, en dat je het kind met deze ideeën vertrouwd moet maken: “... maar men moet ze niet onderwijzen door het kind hun namen te leren, maar door hem er van te laten proeven, zonder dat hij weet wat hij proeft.” (Rousseau, 1980, p. 133). Met deze instelling kan Rousseau beschouwd worden als een vroege voorvechter van het ‘risicovol spelen’ waarbij het kind door eigen ervaring en handelen met risico's en gevaren weet om te gaan.

1.2 Begeleiding van risicovol spelen

In mijn werk als Sociaal Cultureel Werker binnen de Utrechtse Welzijnsorganisatie Portes heb ik de laatste drie jaar twee Bouwspeeltuinen mogen opzetten in Leidsche Rijn. Bij de inrichting, uitvoering en begeleiding is via een nieuw pedagogisch beleid geprobeerd zoveel mogelijk ruimte te geven aan het ontdekkend spelen van kinderen, waarbij de professionele speeltuinwerkers een begeleidende rol hebben. Het is mede gebaseerd op de uitgangspunten van de Poolse pedagoog Janusz Korczak. Korczak meent dat volwassenen vaak bang zijn om hun kind te verliezen en door die angst soms gevaren zien die er niet zijn. En hierdoor leren zij kinderen juist niet wat wel en niet gevaarlijk kan zijn. Korczak zegt dat kinderen heel goed in staat zijn om zelf ook wel te weten of te ontdekken wat wel en niet gevaarlijk is. In zijn boek *Hoe houd je van een kind* spreekt hij hierbij over het recht van het kind op zijn eigen dood: “Uit vrees dat de dood ons kind zal wegrukken, ontnemen wij ons kind het leven; omdat wij niet willen dat het sterft, staan wij het niet toe te leven” (Korczak, 1984, p. 50). Binnen het pedagogisch beleid van de Bouwspeeltuinen is deze visie vertaald naar de leidraad: “Een kind heeft recht op zijn eigen bult.” (Portes, 2009) In de dagelijkse praktijk kan het voor medewerkers soms lastig zijn om een balans te vinden tussen de kinderen volledig vrij laten in hun spel of toch in te springen op situaties en problemen die zij ondervinden.

Dit zou vooral zo kunnen zijn bij spelvormen waarbij van enig risico sprake is, zoals het huttenbouwen of met de blauwe ton van de berg rollen. Hierbij kan een kind op z'n duim slaan, in een spijker trappen of zich pijn doen bij het rollen.

Mij lijkt het daarom interessant nader te onderzoeken welke afwegingen professionals maken bij de begeleiding van dit ‘risicovol spelen’. Ik richt mij hierbij op specifieke spelsituaties in de bouwspeeltuin en wil bekijken wat de visie is van speeltuinwerkers en andere professionele opvoeders op de interventies die zij hierbij plegen. Ik wil dit koppelen aan de relevante literatuur op dit gebied. Hiermee kom ik tot de volgende voorlopige onderzoeksvraag:

“Wat is de visie van professionals op het bewust begeleiden van risicovol spelen?”

Met dit onderzoek richt ik mij dus op de visie van professionals die met kinderen werken over hoe zij het spelen in uitdagende en risicovolle situaties in de praktijk kunnen begeleiden. Naar mijn mening kan dit waardevolle informatie opleveren hoe zij in deze specifieke speelomgeving met de kinderen omgaan en hen ondersteunen. Met deze informatie kunnen in een vervolg de aspecten van het begeleiden van risicovol spelen beschreven worden. Ik denk dat dit als leidraad kan dienen voor jeugdwerkers die in de praktijk hiermee willen werken. Zo kunnen zij ‘ambassadeurs’ worden van de ervaring van het avontuurlijk en natuurlijk spelen, waarbij kinderen hun grenzen verkennen en met risico’s leren omgaan. Ook heb ik als doel met dit onderzoek dat het begeleidingsproces in kaart wordt gebracht dat bij dit soort activiteiten naar voren komt. Ik hoop hiermee bij te dragen aan de theorievorming over de begeleiding van risicovol spel, mede omdat relevante literatuur op dit gebied nog spaarzaam is.

Daarnaast vind ik het zelf belangrijk dat het risicovol spelen meer onder de aandacht komt in het maatschappelijk debat, en tevens onder opvoeders zoals ouders en professionals. Ik denk dat als dit onderwerp meer uitgedragen wordt, er discussie kan ontstaan over de trend van overbescherming.

Wellicht dat door het in de praktijk te laten zien en ervaren, de noodzaak van risicovol spelen duidelijk wordt, uiteraard ten behoeve van het spelende kind. Deze zal dan meer kunnen onderzoeken, rommelen en rotzooien wat bijdraagt aan de vorming tot een sterk in zijn schoenen staand mens die met alle risico's van het leven om kan gaan.

En mogelijk dat de tijd terugkomt van: *“We gingen 's morgens weg van huis en we kwamen terug als de straatverlichting aan ging. Niemand wist in de tussentijd waar we waren en we hadden geen GSM mee!”* (Wrakkenmuseum, bijlage 1).

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk twee kunt u lezen over de werkwijze die is gehanteerd bij het onderzoek en hoe er is gekomen tot keuzes in de opzet en uitwerking. Hierna wordt in hoofdstuk drie ingegaan op wat er in de literatuur geschreven wordt over de begeleiding door pedagogen van risicovol spel, onder meer met bijdragen uit Duitsland en Groot Brittannië. In hoofdstuk vier worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd en wordt geprobeerd een model te verantwoorden. Dit wordt gekoppeld aan de relevante literatuur. Als laatste worden de bevindingen samengevat en een advies gegeven tot nadere discussie en onderzoek.

2. Methodologie

2.1 Kwalitatieve benadering

Ik heb willen onderzoeken wat de visie van professionals is op het bewust begeleiden van risicovol spelen. Het doel was om te ontdekken hoe het proces van begeleiden verloopt. Aspecten die hierbij aan de orde kunnen komen zijn de gebruikte interventies, afwegingen die professionals maken en eventuele randvoorwaarden die van belang zijn. Een van de effectieve manieren om informatie hierover te verkrijgen is in gesprek te gaan met professionals die actief zijn met kinderen uit diverse werkvelden. Een kwalitatieve benadering van het onderzoek lijkt hiermee een goede insteek omdat je hierbij door waarneming vaststelt wat zich in de werkelijkheid afspeelt (Baarda, 2009). Ik ben in dit onderzoek nieuwsgierig naar de mening van werkers over hun praktijk, daarom heb ik gekozen voor een survey-onderzoek met toepassing van een open interview (Baarda, 2009). Een andere reden om voor deze benadering te kiezen is dat het onderwerp vooral gaat over de persoonlijke ervaring. Net als het spelen zelf, is het begeleiden van spel zeer subjectief en persoonlijk. Ik denk, net als Delahoy in zijn onderzoek, dat “hoewel spelbegeleiding wel algemene principes kent, de manier waarop het in de praktijk wordt gebracht erg individueel en naar eigen inzicht wordt gedaan. Het begeleiden van spel en het doen van interventies hierbij is een zeer complex proces wat door veel variabele factoren wordt beïnvloed” (Delahoy, 2010). Mede daarom is een kwalitatief onderzoek het meest passend, zoals Baarda zegt:

“Je kiest voor een kwalitatief survey als ... je de aard van bestaande opvattingen en gedragingen van personen of groepen wilt beschrijven, en/of de diversiteit daarin en/of de reikwijdte daarvan. Het betreft veelal ideeën, reflecties en gevoelens over het verleden, heden en/of toekomst.” (Baarda, 2009, p. 128)

2.2 Literatuurverkenning

Voordat het daadwerkelijke onderzoek werd voorbereid en uitgevoerd heb ik mij georiënteerd op de thema's en onderwerpen die in de literatuur over risicovol spelen naar voren komen. Deze concentreert zich vooral op de meerwaarde voor kinderen, de manier waarop ouders er mee om kunnen gaan en op de randvoorwaarden die bij dit spelen van belang kunnen zijn. Over de begeleiding van risicovol spel door professionals was weinig literatuur beschikbaar. Met deze literatuurverkenning en mijn voorlopige onderzoeksvraag als basis heb ik op dat moment de thema's bepaald om in het interview met professionals te laten terugkeren, namelijk meerwaarde, het begeleiden, bewustwording en randvoorwaarden. Hiermee heb ik het onderzoek verder voorbereid.

2.3 Professionals

Ik heb het onderzoek gedaan tijdens een door Bouwspeluutuin de Balije in de Voorjaarsvakantie georganiseerde middag “gevaarlijk spelen” (zie flyer, bijlage 2). Voor deelname aan het onderzoek heb ik de twee speeltuinwerkers van Portes benaderd die op deze dag in de Bouwspeluutuin werken. Deze keuze was pragmatisch van aard, zij stonden op de dag dat de workshop ‘gevaarlijk spelen’ was gepland, ingeroosterd om te werken. Eén van hen heeft drie jaar ervaring als flexmedewerker en werkt in de weekenden en vakanties, daarnaast studeert zij Sociaal Pedagogische Hulpverlening. De ander is een ervaren kinderwerker en speeltuinwerker binnen de buurthuizen en speeltuinen van Portes, met ook drie jaar ervaring en met als achtergrond de HBO-studie Cultureel Maatschappelijke Vorming. Naast deze twee speeltuinwerkers heb ik professionals van de Naschoolse Opvang (NSO) en Scouting gevraagd om zodoende een groepsinterview te kunnen houden met visies uit

verschillende werkvelden. Uiteindelijk is het niet gelukt iemand van de scouting erbij te krijgen, wegens gebrek aan tijd van hun zijde. Wel is er een van de leidsters van de NSO die naast de speeltuin ligt bereid geweest aan het onderzoek mee te werken. Zij heeft vijf jaar ervaring binnen de kinderopvang als pedagogisch medewerker en heeft een MBO-opleiding.

2.4 Locatie en doelgroep

Bouwspeeltuin de Balije is een openbare, gratis toegankelijke speeltuin in de wijk Veldhuizen, waar professionals van Portes toezicht houden en activiteiten begeleiden. Binnen de bezoekers van de speeltuin en bij de NSO zijn kinderen van zeven tot en met twaalf jaar geworven voor een workshop 'gevaarlijk spelen' waaronder slootje springen, vuurtje maken en slopen. Ouders konden hun kinderen via de mail opgeven, dit waren er negen. Daarnaast waren er bij aanvang nog zeven kinderen die ook graag mee wilden doen. De NSO kwam met een eigen groepje van acht kinderen.

2.5 Praktische uitvoering

De kinderen gingen in groepjes van vijf tot acht personen met een van de onderdelen een uur aan de gang. De twee groepen met speeltuinkinderen gingen slootje springen en vuurtje maken, de NSO ging 'slopen'. Elk groepje werd begeleid door een van de eerdergenoemde professionals. Essentieel voor dit onderzoek was dat er in de praktijk daadwerkelijk sprake zou zijn van 'risicovol spelen'. Er moet daarbij kans zijn tot bezering (zie begripsdefinitie begin hoofdstuk 3). Om dit mogelijk te maken is het noodzakelijk dat de kinderen relatief vrij zijn in hun handelen en keuzes. Daarnaast zal de begeleider de activiteit niet zodanig moeten gaan structureren dat er eigenlijk geen sprake is van risicovol spel. Ter illustratie, als hier niet over wordt nagedacht dan bestaat de kans dat de

begeleider de kinderen één voor één over het smalste deel van het slootje laat springen en hier en daar een handje helpt. De bedoeling is echter dat de kinderen zelf bedenken waar en hoe ze de sloot overgaan zonder beperkingen of hulp van de begeleider te krijgen. Om deze redenen is ervoor gekozen aan het begin van de activiteit kinderen en professionals een korte instructie mee te geven. De kinderen kregen een korte uitleg over de activiteit en werd hierbij verteld: "Ga het maar doen!". De begeleiders werd als instructie meegegeven op de achtergrond te blijven (Handreiking Professionals, bijlage 3). Aan meekomende ouders werd een brief gegeven met uitleg over de activiteit en het onderzoek (Handreiking Ouders, bijlage 4). Om al eerder vermelde redenen is de ouders gevraagd verder niet aanwezig te zijn bij de uitvoering van de activiteiten.

2.6 Ethiek

Binnen dit onderzoek heb ik geprobeerd de belangen van deelnemers en andere belanghebbenden niet te schaden en ethisch verantwoord te werken. Baarda geeft aan dat dit het geval is als respondenten vrijwillig meewerken en geen valse voorstelling van zaken wordt gegeven (Baarda, 2009, p. 32). Voor de middag 'gevaarlijk spelen' konden ouders hun kinderen opgeven, er was geen sprake van een verplichting. De activiteiten die plaatsvonden zoals vuurtje maken, gebeuren vaker in de speeltuin, zodat kinderen en ouders kunnen weten wat te verwachten. Daarnaast is tijdens het risicovol spelen door de begeleiders vaak aangegeven dat ze het niet hoeven te doen, het mag. Om

zeker te zijn is aan het begin van de activiteit aan ouders een informatieblad gegeven met uitleg omtrent de activiteit en het onderzoek. Daarmee denk ik te hebben voldaan aan de ethische normen.

“Nou, de toestemming, ja dat vind ik niet altijd nodig, want dan heb je ook veel kindjes die buiten de boot vallen omdat een ouder vindt dat het niet mag of zo.”

2.7 Groepsinterview

Direct na de activiteit heb ik met de drie professionals een groeps gesprek gehouden. Deze heb ik gehouden als half- of gedeeltelijk gestructureerd interview, aan de hand van een topic-lijst (bijlage 5). Volgens Baarda is het voordeel van groeps gesprekken dat opmerkingen van andere deelnemers inspirerend kunnen werken waardoor deze op ideeën en gevoelens komen waar hij of zij anders niet spontaan aan gedacht had. Aan de andere kant bestaat het risico dat mensen zich laten beïnvloeden door de groepsleden en bepaalde dingen zeggen om indruk te maken, of andere dingen juist niet zeggen omdat ze zich daarvoor schamen (Baarda, 2009, p. 231). De keuze van de topicvragen heb ik gebaseerd op de literatuurverkenning en mijn voorlopige onderzoeksvraag. De topics waren de volgende:

- Kinderen/praktijk/meerwaarde: wat doet risicovol spel met kinderen en waar zie/merk je dat aan?
- Begeleiden/professionele taak: wat is belangrijk in het begeleiden?
- Persoonlijk/bewustwording: ben je jezelf bewust van je handelen en hoe uit zich dat?
- Randvoorwaarden/omgeving/organisatie/ouders: welke randvoorwaarden vind je nodig?

Het groepsinterview is opgenomen en volledig getranscribeerd (Groepsinterview Uitgeschreven, bijlage 6).

2.8 Analyse

De resultaten van het interview zijn aan een kwalitatieve analyse onderworpen, volgens het model van Boeije (Boeije, 2008). Bij dit coderen worden thema's of categorieën in de onderzoeksgegevens onderscheiden en benoemd met een code. In de analyse heb ik de drie typen codering toegepast die Boeije toeschrijft aan Strauss en Corbin, namelijk *open codering*, *axiale codering* en *selectieve codering* (Boeije, 2008, p. 85). Bij kwalitatief onderzoek kan de betrouwbaarheid worden verminderd doordat de interpretatie van de gegevens beïnvloed kan worden door de eigen ervaringen van de onderzoeker. Baarda adviseert daarom de betrouwbaarheid of *intersubjectiviteit* te controleren door de protocollen ook door andere onderzoekers te laten analyseren (Baarda, 2009, p. 331). Daarom is het *open coderen* gedeeltelijk uitgevoerd met een groep van vier collega-pedagogen. Door het mede-analyseren van deze interbeoordelaars is geprobeerd de intersubjectiviteit van de onderzoeker te verhogen. Bij deze analyse zijn relevante fragmenten uit de tekst gelabeld en onderling vergeleken (Groepsinterview Analyse, bijlage 7). Geprobeerd is hierbij aan te sluiten bij de woorden en termen die de geïnterviewden zelf gebruikten, ook wel 'in-vivo' genoemd.

Vervolgens is overgegaan tot het *axiaal coderen*, er zijn clusters van codes gemaakt die bij elkaar horen door hoofdcodes te scheiden van subcodes. Ik heb hier gebruik gemaakt van het aanbrengen

van zogenaamde *hoofdcodes* in een nieuw document waarin codes die bij elkaar horen in dezelfde rubriek zijn geplaatst (Groepsinterview Analyse Selectief Coderen, bijlage 8).

Hierna is, nogmaals met een groep collega-pedagogen, verdere structuur aangebracht door de hoofdcodes verder in categorieën onder te brengen, Boeije noemt dit het *selectief coderen*. Dit is in twee groepen gebeurd. Elke groep van drie personen kreeg een overzicht van de hoofdcodes, heeft deze opgeknipt en in onderling overleg op een ander vel papier gerangschikt op een aantal categorieën (Foto resultaat groepsanalyse selectief coderen, bijlage 9). Deze twee groepen kwamen tot twee van elkaar afwijkende indelingen. Ik heb het resultaat hiervan zelf samengevat tot twee verschillende schema's (Analyseschema A en B, bijlage 10 en 11).

Om een goede vergelijking te kunnen maken met de literatuur vond ik noodzakelijk om als laatste stap vanuit deze twee schema's te komen tot een eenduidige eindanalyse. Ik heb de schema's voorgelegd aan een groep collega-pedagogen binnen de Leeronderzoeksgroep Eco Mediated Pedagogy, die suggesties gaven welke verschillen en overeenkomsten zij zagen en hoe hiermee verder te gaan. Met deze input heb ik de schema's zelf verder in elkaar geschoven. Het resultaat hiervan wordt gepresenteerd in hoofdstuk vier.

Bij het gehele proces van coderen is de ontwikkeling van de theoretische sensitiviteit van de (mede-)onderzoeker(s) van belang. Boeije zegt dat "de onderzoeker doorkrijgt waar het in een bepaald stukje tekst om gaat, dat hij een gevoeligheid ontwikkelt voor de uitdrukkingen waarin beleving wordt verwoord en welke beleving dat precies is" (Boeije, 2008, p. 94). Door het betrekken van de collega-pedagogen heb ik deze sensitiviteit ingezet ten bate van mijn onderzoek.

2.9 Nadere literatuur en deelvragen

Nadat de analyse was afgerond bleek dat er meer aspecten van risicovol spel uit het groepsinterview naar voren waren gekomen dan vooraf met de formulering van de hoofdvraag bedacht was. Dit betekende dat het noodzakelijk was verder literatuuronderzoek te doen naar deze specifieke thema's. Dit betreft de onderwerpen *interventiestijlen* en *overwegingen* die tot interventie leiden.

Met het toevoegen van deze thema's was het noodzakelijk de hoofdvraag uit breiden. De hoofdvraag luidt immers:

"Wat is de visie van professionals op het bewust begeleiden van risicovol spelen?"

Op deze plek worden met de nieuwe thema's als achtergrond de volgende deelvragen geformuleerd:

- 1. Welke interventiestijlen worden benoemd?**
- 2. Hoe worden de afwegingen gemaakt tot een bepaalde interventie?**
- 3. Welke randvoorwaarden spelen een rol bij risicovol spel?**

In hoofdstuk drie worden de verschillende thema's vanuit diverse oogpunten in een literatuuronderzoek belicht. In hoofdstuk vier worden de resultaten van de analyse gepresenteerd.

3. Theoretisch kader

3.1 Inleiding

Over het spelen van kinderen en risico is veel onderzoek gedaan en gepubliceerd. Veel van de resultaten richten zich op de voordelen hiervan, het gedrag van kinderen en wat het hen kan opleveren, en de standpunten van overheid en fabrikanten over ongevallen en risico's op dit vlak. Ten aanzien van de begeleiding van risicovol spelen is een stuk minder bekend, veelal wordt dit als nevenpunt benoemd in onderzoeken en niet uitputtend behandeld. Dit wordt bevestigd door Delahoy die literatuur over 'risky play' als "extreem beperkt en smal" betitelt en het een "genegeerd onderdeel van het vergelijkend onderzoek" noemt (Delahoy, 2010, p. 2). Om een bredere basis te krijgen voor dit onderzoek zijn er diverse bronnen geraadpleegd en beschreven, van tijdschriftartikelen tot literatuuroverzichten. Tevens is geprobeerd binnen naastgelegen onderwerpen, zoals talentontwikkeling bij kinderen, relevante theorieën over begeleidingsstijlen te vinden die toepasbaar kunnen zijn bij risicovol spel.

Allereerst wordt een begripsdefinitie van de term 'risicovol spelen' gepresenteerd die in dit onderzoek gebruikt wordt. Daarna ga ik in op *interventies*, deze komen aan bod bij Sturrock & Else, beschreven in het artikel 'A culture of fear in playwork?' (Delahoy, 2010). Hier sluit bij aan de vier mentorfuncties die worden beschreven in Het Element (Robinson, 2009), die verband houden met begeleidingsstijlen bij risicovol spelen. Bij de *afwegingen* die professionals maken in het begeleiden is een vergelijking te maken met de term 'risk assessment' die in Engelstalige literatuur naar voren komt. Uit Duitsland komt een meer juridische benadering, gegeven door de Berlijnse pedagoog Prott. Als laatste worden een aantal schrijvers aangehaald die zich hebben uitgelaten over de *randvoorwaarden* die van belang zijn bij risicovol spel. Hierbij wordt er aandacht besteedt aan verzamelde literatuur over 'Risk and Play' uit Groot Brittanië en de Verenigde Staten.

3.2 Risicovol spelen

Eerst bespreek ik de begripsdefinitie van de term 'risicovol spelen'. Volgens Meire in de Nieuwsbrief Belevingsonderzoek (Meire, 2008) kan de term 'risico', die mogelijk te negatief lijkt, ook opgevat worden als het meer positief gestelde 'avontuur'. Maar ook deze term laat zich lastig omschrijven. Meire noemt de literaire definitie van Walter Moers: "een roekeloze onderneming, ingegeven door onderzoeksdrang of overmoed, met levensbedreigende aspecten, onberekenbare gevaren en een vaak fatale afloop". Naast deze zet ik zelf de definities volgens het woordenboek (Van Dale, 2010):

risico: het gevaar van schade of verlies;
avontuur: een reeks spannende belevenissen.

Lindon onderscheidt het verschil tussen 'gevaar' (hazard) en 'risico' (risk) (Lindon, 2011) waarbij een gevaar een situatie is dat kinderen potentieel kan bezeren en risico wordt betiteld als de mogelijkheid dat dit ook daadwerkelijk gebeurt. Ik combineer elementen hieruit en kom tot de volgende definitie voor dit onderzoek:

Risicovol spelen: bezig zijn met spannende dingen waarbij de kans bestaat tot bezing.

Om dit verder te duiden kan men de verschillende soorten spel die hieronder vallen verder benoemen. Delahoy onderscheidt het volgende, met uitleg volgens the Play Types van PlayBristol (Playbristol, 2010), en met een poging tot vertaling in een Nederlandse term voor elk speltype.

- Risky play or deep play: play that is irrational to engage in because of potential danger to life, limb or reputation i.e. risk taking. Riskant of diepgaand (doorgaand) spel.
- Rough and tumble play: Children/young people involved in physical contact. Discovering physical flexibility. Wild en onbesuisd spel .
- Recapitulative play: Children/young people playing tribal or gang activities in which they create their own codes of expected behavior. Onderzoekend, stammen/bende-spel.
- Mastery play: Children/young people using their hands, tools to make changes to the environment. Demonstrating skills, experiencing control, gross and fine motor skill. Oefening/vaardigheden-spel.

Met inachtneming van de definitie en deze opsomming is een onderbouwing gegeven van wat “risicovol spelen’ in de praktijk kan inhouden.

3.3 Interventies bij risicovol spel

In dit onderzoek wordt het bewust begeleiden van risicovol spelen nader onder de loep gekomen. In de literatuur wordt bij de verschillende mogelijkheden van begeleiden de term *interventie* genoemd.

In zijn onderzoek ‘A culture of fear in playwork?’ probeert Tony Delahoy een vergelijking te maken tussen de interventies van professionals nu en van twintig jaar geleden (Delahoy, 2010). Hij heeft hiervoor speeltuinwerkers geïnterviewd die de laatste drie jaar werkzaam zijn en die twintig jaar geleden werkzaam waren. Delahoy heeft hierbij onderzocht of ‘playwork intervention in risky play’ is veranderd in dit tijdsbestek. De verwachte uitkomst van zijn onderzoek was dat de huidige professionals eerder zouden ingrijpen bij risicovol spel dan vroeger, hiermee dan tegemoetkomend aan de huidige trend van de risicomijdende samenleving. Dit was echter niet het geval, de niveaus van interventie waren gelijkwaardig. Delahoy geeft meerdere mogelijke redenen voor deze verrassende uitkomst, daarmee vooral aangevend dat zijn onderzoek beperkt is geweest.

In zijn onderzoek liet hij speeltuinwerkers filmpjes zien van kinderen in risicovol spel en vroeg hen of en waarom zij zouden interveniëren. Er werden 44 typen van interventie genoemd, die Delahoy onderbrengt in een schema van zeven, mede gebaseerd op de interventiestijlen van Sturrock en Else (1998):

1. No real interaction or ignoring
2. Analytical observation
3. Resourcing
4. Teaching or guidance
5. Joining in as a player
6. High level intervention
7. Stopping the play

Om een goede vergelijking te kunnen maken met dit onderzoek, is het noodzakelijk deze termen om te zetten in het Nederlands, met een nadere toelichting waar nodig:

1. Negeren of niets doen

2. Observeren

3. Materialen aanleveren

Hierbij wordt toegelicht dat de begeleider zich bewust is van de inhoud van het spel van het kind en wat het daarbij nodig heeft.

4. Uitleggen, helpen

5. Meedoen

Bij deze interventie geven Sturrock en Else aan dat de begeleider tegelijkertijd het spel observeert en actief is in het spel als participant. Het spel wordt daarbij samen geconstrueerd, maar de begeleider zal zich ook terugtrekken als hij niet meer nodig is om het spel op gang te houden.

6. Hoog niveau van betrokkenheid

Dit is een complexe interventie, gesproken wordt over het “verstrikt” raken in het spel van het kind of de groep. Hierbij neemt de begeleider maatregelen met betrekking tot de diepte en de voortgang van het spel.

7. Ingrijpen

Delahoy heeft hiermee uit de praktijk van het risicovol spelen de interventies benoemd. Voor een bredere kijk op interventies introduceer ik de *mentorfuncties van Sir Ken Robinson*. Hij formuleert in *Het Element* (Robinson, 2009) vier functies die een goede mentor uit kan dragen. Hij gebruikt deze om aan te geven dat een mentor kan helpen bij kinderen het natuurlijk talent te koppelen aan de persoonlijke passie. Robinson gebruikt hiervoor de term *Element*, als mensen het meest zichzelf zijn, het meest geïnspireerd zijn en het beste uit zichzelf halen. Hoewel de vier functies bij hem een algemene rol spelen bij de mentor, meen ik dat hierin relevante kenmerken zitten die van toepassing kunnen zijn in het kader van de begeleiding van risicovol spelen.

De eerste functie is *herkennen*. Hierbij gaat het erom de vraag van het kind te lezen, de passies te identificeren en talenten te onderkennen die in een kind aanwezig kunnen zijn. Een mentor is goed in het herkennen van vaardigheden en aanleg, en kunnen iemand helpen zijn capaciteiten aan te boren.

De tweede functie is *stimuleren*, waarbij een mentor kind laat geloven dat zij iets kunnen bereiken wat zij daarvoor niet hadden gedacht te kunnen. Daarbij zorgen zij dat ze twijfel bij het kind wegnemen en wat deze kan bereiken als het hard blijft werken.

Als derde functie van een mentor noemt Robinson *faciliteren*. Hierbij worden adviezen gegeven en de weg gebaad voor het kind. Onder deze noemer geeft hij ook aan kinderen zelfs een beetje te laten stuntelen en hen dan bij te staan, te helpen herstellen en hen laat leren van de fouten. Ook is dit het aanreiken van vaardigheden en het zorgen voor de juiste materialen die het kind nodig heeft.

Als vierde en laatste de functie *oprekken*. Goede mentors duwen kinderen over een grens. Hierbij is geen sprake van het goed of fout doen, maar het ervaren van meer te doen dan dat ze denken te kunnen.

Robinson spreekt over de onschatbare waarde van mentoren om mensen te helpen hun Element te vinden (Robinson, 2009, p. 182). Ik denk dat een professional die dagelijks met kinderen werkt eenzelfde rol kan vervullen in het leven van een kind en dus deze functies in zich kan hebben. Robinson geeft naar mijn mening duidelijk aan dat een mentor dient aan te sluiten bij het kind en goed te bekijken en in te schatten wat het nodig heeft. Bij risicovol spel zou dit ook een rol kunnen spelen in de begeleiding.

Delahoy geeft aan dat bij een aantal stappen van interventie de begeleider onderdeel van het spel is. In een Brits boek voor professionals in de praktijk: 'Making sense, playwork in practice' (Playlink, 2001) komt juist naar voren dat begeleiders aan de zijkant blijven staan. Zij moedigen kinderen aan hun eigen risico-afweging te maken zodat zij zelf leren wat veilig is. En om dit doel te bereiken moeten professionals niet inbreken in een spel om het veilig te maken. Zo'n opdringerige volwassene beperkt of zorgt zelfs voor het stoppen van het spel van het kind. Ook Lindon ziet de interventies gedaan van buitenaf het spel, zij adviseert kinderen te ondersteunen in hun keuze om risico's te nemen, en daarbij positieve aanmoedelingen te gebruiken (Lindon, 2011). Smith (1998) heeft het over een 'pedagogische relatie' om kinderen te assisteren in het nemen van risico's. Naast het helpen bij het inschatten hiervan, meent hij dat dit niet kan zonder het actief betrokken zijn in het spel van het kind. Stimulerende aansporingen geven alleen is niet genoeg om kinderen te ondersteunen uitdagingen in hun spel aan te gaan.

Interventies kunnen op verschillende manieren beschreven en ingedeeld worden. Daarnaast zijn interventies afhankelijk van de rol van de begeleider ten opzichte van de kinderen, staat deze buiten of in hun spel.

3.4 Afwegingen en 'risk assessment'

In 'To safe for their own good' geeft Jennie Lindon een aantal factoren aan om risicovol spel te kunnen laten slagen (Lindon, 2011). Zij pleit ervoor dat een belangrijke rol in 'risk assessment' is weggelegd voor een professioneel oordeel in de praktijk. Lindon geeft advies aan ouders en andere opvoeders hoe om te gaan met het risico's nemen door kinderen. Als eerste geeft zij aan dat ze kunnen reageren zonder het spel van de kinderen direct te stoppen. Voordat ze dit doen dienen ze een *afweging* te maken of ze wel een goede reden hebben voor hun actie, en alleen het kind te beperken bij een onaanvaardbaar risico. Opvoeders hebben de neiging al bij een klein risico in te grijpen en dus moeten zij overdenken of ze dit niet ook uit gewoonte doen. Ook wordt gesteld dat risico's niet moeten worden overdreven, anders neemt het kind waarschuwingen niet meer serieus. In plaats daarvan kunnen risico's beter kalm en rationeel worden uitgelegd en veiliger alternatieven worden aangedragen waar nodig.

Volgens Playlink beoordelen professionals of een activiteit gevaarlijk kan zijn voor kinderen en maken een *afweging* waarbij diverse factoren een rol spelen (risk assessment) (Playlink, 2001).

In een instructie voor professionals wordt benadrukt dat als er wordt ingegrepen in een spel omdat dit te gevaarlijk zou zijn, dit ook goed moet worden uitgelegd zodat een kind dit begrijpt en zo leert

over risico's en daarmee later voor zijn eigen veiligheid kan zorgen (Wansdyke Play Association, 2007).

Deze visie en die van Lindon zijn vooral gebaseerd op de praktijk en een inschatting van risico's. Prott probeert deze afwegingen te objectiveren door ze te verbinden aan juridische overwegingen. Volgens Roger Prott, een Berlijnse pedagoog, is het nodig om een evenwicht te vinden tussen vrijheid en veiligheid, bescherming en uitdaging (Prott, 2010). Hij laat dit voortvloeien uit de Duitse wet en rechtspraak waarbij rechters pedagogische overwegingen meenemen bij uitspraken over ongevallen met kinderen. Volgens Prott nemen pedagogen exact dezelfde verantwoordelijkheid op zich als de ouders hun kinderen overdragen aan een kinderopvang, en volgens de Duitse wet betekent dit: toezicht houden én het garanderen van het recht van het kind om zich te ontwikkelen. Hij distilleert hieruit welke overwegingen pedagogen dienen te hebben bij hun begeleiding van kinderen.

- Betekent het een stap naar vrije ontwikkeling, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid?
- Welke specifieke gevaren of risicovolle situaties kunnen zich voordoen in de geplande activiteit?
- Is het 't risico waard, of kan hetzelfde resultaat worden bereikt met minder risico's?
- Kan ik het overzicht behouden over de activiteit?
- Ben ik voldoende voorbereid mocht er zich een ongeval voordoen?

Prott geeft naar mijn mening hiermee aan dat begeleiders een toezichthoudende taak hebben, met als basisvoorwaarde dat de verantwoordelijkheid is genomen om het risicovolle spel zo veilig mogelijk te laten verlopen. Als ik een poging doe de overwegingen te vertalen naar manieren van begeleiding kan het volgende naar voren komen.

- Risicovol spelen is nodig, maar alleen als het bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind.
- Begeleiders dienen zich bewust te zijn van wat er mogelijk fout kan gaan.
- Het is niet nodig té veel risico te nemen.
- De professional moet de activiteit kunnen overzien en de kinderen kunnen inschatten.
- Aan de randvoorwaarden zoals EHBO enzovoort moet zijn voldaan.

Naast het voldoen aan *randvoorwaarden* hecht Prott een groot belang aan de *afwegingen* die begeleiders verplicht zijn te maken om tot een goede begeleiding te komen. Ook Playlink ondersteunt deze visie: "Geschoolde supervisie is belangrijk, professionals zijn beschikbaar voor ondersteuning waar problemen zich voordoen en maken een dienovereenkomstige *afweging* van de mate van interventie, onder meer bij kinderen die dit meer nodig hebben dan andere" (Playlink, 2001).

Wat betreft het maken van afwegingen is een interessant onderwerp dat Delahoy opwerpt dat professionals in zijn interviews vaak spraken van het 'tipping point', een term die niet eerder beschreven of gebruikt wordt. Met de term wordt bedoeld de overgang, het punt waarin het spelen overgaat in niet-spelen. Als voorbeelden worden gebruikt het overgaan van stoeien in vechten of een klimmend kind dat angstig wordt en niet meer voor af achteruit durft. Delahoy geeft aan dat begeleiders dit omslagpunt konden herkennen in de praktijk met als reactie het helpen van het kind

in de situatie. Hij beveelt aan meer onderzoek op dit punt te doen zodat de kwaliteit van interventies hier mee kan verbeteren.

Afwegingen van een professional spelen een belangrijke rol bij professionals om wel of niet over te gaan tot interventies. Deze afwegingen kunnen afhangen van observaties van het kind of van interne overwegingen op het gebied van verantwoordelijkheid en veiligheid. De precieze factoren waar het van afhangt worden niet of mondjesmaat toegelicht.

3.5 Randvoorwaarden

In het kader van de jaarlijkse 'Playday' in Groot Brittannië is er in 2008 een literatuuroverzicht verschenen onder de titel 'Risk and Play' (Gleave, 2008). Het thema van deze dag was 'Give us a go!' en had tot doel kinderen de gelegenheid te geven meer avontuurlijke en uitdagende vormen van spelen te ervaren. Dit om de schijnbare 'cotton wool culture' tegen te gaan, in vrije vertaling de 'kasplantjescultuur'. In dit rapport wordt aandacht besteed aan wat onderzoekers hebben geadviseerd omtrent 'risk management'. Hierbij wordt het managen van risico's in termen van speelvoorzieningen besproken, en ook in termen van interactie door ouders, professionals en andere opvoeders. Uit deze opsomming van risk management komen een aantal factoren naar voren die bij het begeleiden van 'risicovol spelen' van belang kunnen zijn.

Bij het 'risk assessment', het vooraf inschatten van risico's, moet volgens Lindon worden gelet op de omgeving, het doel van het spel, de kenmerken van het kind, waaronder leeftijd, vaardigheden en volwassenheid en hoe kinderen hun mogelijkheden kunnen gebruiken. Als dit wordt overwogen kunnen te risicovolle zaken worden verwijderd (Lindon, 2011).

Onder de noemer 'randvoorwaarden' kan vallen wat Franklin (2002) onder professionals terughoorde, dat alle veiligheidsmaatregelen overwogen dienen te worden voordat enig risicospel kan worden uitgevoerd. Cooper (2000) geeft aan dat professionals supervisie een belangrijke factor vinden om bij te dragen aan de veiligheid. Moorcock (1998) vult aan dat geschoolde werkers belangrijker zijn dan een zachte valondergrond in een speeltuin. Moorcock (1998) en Armstrong (2006) worden aangehaald over het zelfstandig spelen van kinderen. Zij benadrukken dat een bepaalde mate van buitenspelen juist niet onder supervisie van volwassenen moet staan. De aanwezigheid van hen is vaak van belang, maar staat in de weg van de sociale ontwikkeling en de vaardigheid risico's aan te gaan. Tot slot wordt Hendricks (2001) in dit literatuuroverzicht van Gleave geciteerd waarbij hij adviseert dat het spelen met water en vuur enkel in begeleide situaties mag plaatsvinden, zodat kinderen kunnen leren van het plezier en de gevaren hiervan.

Aanvullend aan deze literatuur het volgende uit een Brits boek voor professionals in de praktijk: 'Making sense, playwork in practice' (Playlink, 2001). In een van de zeven doelen voor speelvoorzieningen wordt vermeld dat zij zorgen voor de balans tussen de noodzaak kinderen risico te bieden en voor veiligheid te zorgen. In de uitwerking hiervan wordt genoemd dat er regels nodig zijn om groepsdwang te voorkomen.

Binnen deze randvoorwaarden worden diverse factoren benoemd waaronder leeftijd, de groep, tijd en gelegenheid.

4. Analyse en resultaten

De hoofdvraag is eerder uitgewerkt in de drie deelvragen:

- 1. Welke interventiestijlen worden benoemd?**
- 2. Hoe worden de afwegingen gemaakt tot een bepaalde interventie?**
- 3. Welke randvoorwaarden spelen een rol bij risicovol spel?**

Wat nu aan de orde komt zijn allereerst de verschillende interventiestijlen, welke vormen worden onderkend en is hier een rangorde in aan te brengen. Daarna komt aan bod op welke manier professionals afwegingen maken hoe vormen van begeleiden bewust toegepast kunnen worden en waar dit van afhangt. Speciale aandacht hierbij verdient hierbij wat de rol is van hetgeen de professional ziet en observeert bij het kind. Als laatste wordt op een rijtje gezet welke randvoorwaarden van belang kunnen zijn. Bij elk onderdeel worden eerst de uitkomsten van de analyse weergegeven, met als basis analyseschema A en B (bijlage 10 en 11). Hierna wordt bij elk onderwerp in de resultaten de koppeling gemaakt met de literatuur.

4.1 Interventiestijlen

4.1.1 analyse

Wat naar voren is gekomen is dat professionals veel termen gebruiken om hun manier van begeleiden te benoemen. Het lijkt erop dat deze vooral extern zijn gericht, dus op het nemen van actie richting de kinderen. Omdat in de literatuur ook gesproken wordt over diverse niveaus van interventie, zijn de vormen van begeleiding die genoemd zijn gerubriceerd en in een 'ladder' geplaatst (figuur 1). Over het algemeen zijn deze van toepassing zowel op groepen al individuele kinderen en hun spel. Hierbij staat de meest vergaande vorm van interventie onderaan, en gaat het richting non-interventie bovenaan de ladder. De laddervorm is gekozen omdat deze affiniteit heeft met de 'participatieladder' van Roger Hart, die hiermee de fasen van de betrokkenheid van jeugd heeft weergegeven (Hart, 1992). Hier wordt met nadruk aangegeven dat het geen rangorde is waaraan een waardeoordeel vast zit. Het is meer een neerslag van welke termen worden gehanteerd bij het begeleiden van spel.

1. Ze kunnen het alleen

2. Laten uitzoeken/handen over elkaar

3. Bewust opletten/oogje in het zeil

4. Zelf bedenken

5. De keus laten

6. Stimuleren

7. Opperen

8. Uitleg geven

9. Helpen

10. Voordoan

11. Bemoeien/voor hun doen

12. Sturen

13. Ingrijpen

Figuur 1

Dat deze ladder dertien treden bevat komt door de keuze om veel nuances te laten staan, en bepaalde termen niet bij elkaar onder te brengen onder één noemer.

4.1.2 resultaten

Het kan waardevol zijn om een vergelijking te maken met de zeven interventies van Delahoy. Zijn stappen 1 (negeren) en 2 (observeren), en 6 (betrokkenheid) en 7 (ingrijpen) komen goed overeen met de treden in bovenstaande ladder 2,3 en 12,13. Wat opvalt is dat 'resourcing' in bovenstaande ladder ook het opperen en stimuleren kan inhouden, dus het geven van mondelinge tips en suggesties, waarbij Delahoy, met verwijzing naar Sturrock en Else, slechts het praktisch aanleveren van materialen definieert (Delahoy, 2010). Een ander opmerkelijk verschil is dat Delahoy de intensievere interventiestijlen (5 en 6) omschrijft als het participeren van de begeleider in het spel van de kind of de groep. De vergelijkbare termen uit de ladder (10-12) betreffen *voordoan*, *bemoeien/voor hun doen* en *sturen*, welke een meer negatieve klank hebben. Het lijkt alsof de begeleiders hierbij vanaf de zijkant het spel beïnvloeden met hun handelen, dus buiten de groep en buiten het spel staan. Dit komt meer overeen met de mening van Playlink en ook Lindon die adviseren niet in te breken in het spel om te voorkomen dat het spel stopt (Playlink, 2001) (Lindon, 2011). Zij zijn dus geen onderdeel van het spel en zijn wel beschikbaar als een kind hierom vraagt of als er gevaar dreigt. Ook zijn zij ervoor om kinderen te stimuleren en aan te moedigen. Smith (1998) zit meer op de lijn van Delahoy wanneer hij schrijft dat een pedagogische relatie nodig is en daarmee actief betrokken in het spel.

De mogelijke interventies in het onderzoek sluiten gedeeltelijk aan bij die uit de literatuur. Het is op zich logisch dat verschillende onderzoekers verschillende 'ladders' hanteren. Mogelijk dat een standaardisering hiervan kan helpen onderzoeken effectiever te vergelijken op dit gebied. Daarnaast komt naar voren dat er verschillende visies zijn over het wel of niet onderdeel zijn van het spel als begeleider. Het kan interessant zijn in een volgend onderzoek te bekijken welke van deze standpunten kinderen het meeste kan opleveren in hun ontwikkeling ten aanzien van risicovol spel.

"Of oogje in het zeil dan moet je er wel voor zijn."

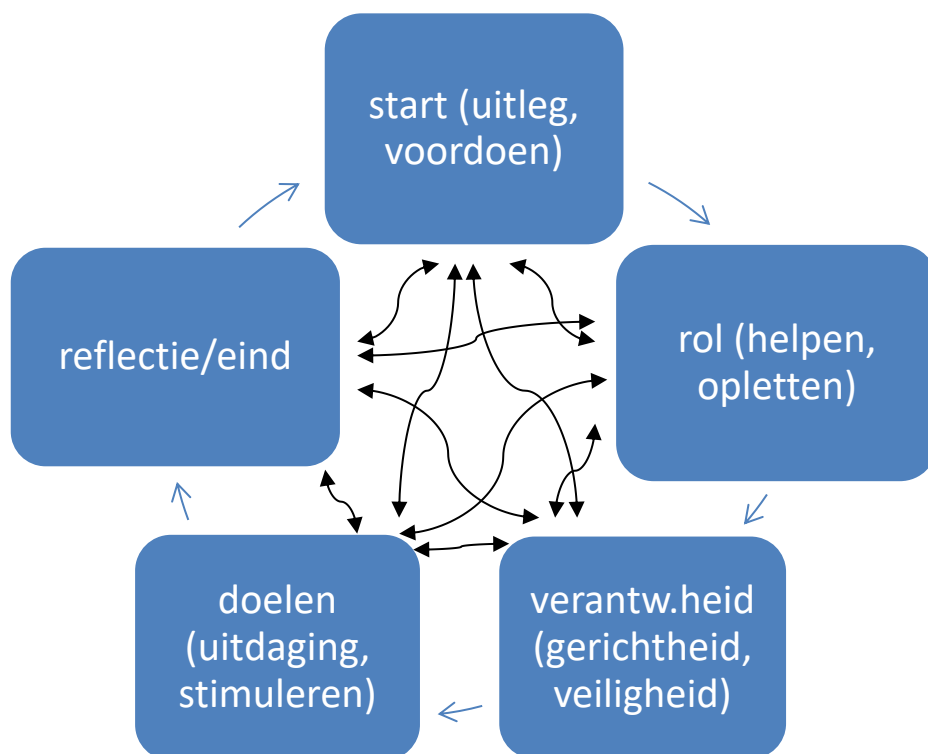
4.2 Afwegingen, een flexibel proces

4.2.1 analyse

De ladder uit figuur 1 suggereert mogelijk dat de begeleiding een statisch geheel is: begeleiders kiezen een bepaalde begeleidingstijl en zij kunnen gedurende de begeleiding een trede lager of hoger gaan waarbij dan een intensievere of minder intensieve stijl van begeleiding wordt gehanteerd. De analyse geeft aan dat dit proces een stuk complexer is. Professionals gaven aan dat zij constant bezig zijn afwegingen te maken en hierbij dan heen en weer kunnen stappen in de ladder en ook treden overslaan. Zij gaven aan te proberen dit bewust te doen en noemden hierbij het volgende:

- grenzen kennen: bewust zijn van je eigen normen en waarden;
- grenzen trekken: als zij risico's te groot vinden wordt de begeleiding anders;
- grenzen verleggen: net als de kinderen zijn de grenzen van professionals flexibel en in beweging.

Dit iteratieve proces kwam ook naar voren in een cyclisch model van start tot eind van een activiteit dat uit de analyse volgde (figuur 2).

Figuur 2

Ook hier werd aangegeven dat vooruitgesprongen of teruggestapt werd in de cirkel, en dat dit afhangt van hoe de activiteit verloopt en hoe kinderen zich gedragen.

4.2.2 resultaten

Lindon geeft aan het bestaan van deze afwegingen de term 'risk assessment', het professionele oordeel in de praktijk, het inschatten van risico's, om risicovol spel te kunnen laten slagen. Afhankelijk van dit oordeel nemen begeleiders de beslissing of en hoe te handelen (Lindon, 2011). Prott geeft in zijn overwegingen voor pedagogen aan dat het handelen gebaseerd moet zijn op een afweging tussen de mogelijkheden van ontwikkeling van het kind en de risico's. Daarnaast hecht hij belang aan het overzicht over de activiteit (Prott, 2010).

Met het voorgaande is duidelijk geworden dat de professionele plicht om constante afwegingen te maken en daaruit zijn handelen te motiveren volgens de literatuur zeer van belang is. Dit wordt onderschreven in dit onderzoek, waarbij de geïnterviewde professionals aangaven dat dit proces constant gaande is. Mogelijk kan wel de vraag gesteld worden in hoeverre dit een bewust proces is of dat begeleiders ook intuïtief beslissingen in nemen.

Waar de afwegingen over een interventie van afhankelijk zijn komt in het onderzoek niet volledig naar voren. Wel is duidelijk dat hoe de activiteit verloopt en hoe het kind zich gedraagt van belang is. Omdat over dit laatste veel waardevolle informatie naar voren kwam, wordt hier in de volgende paragraaf verder op ingezoomd.

4.3 Afwegingen, aansluiten bij de ervaring van het kind

4.3.1 analyse

Bij de begeleiding van risicovol spelen blijkt onder meer van belang te zijn wat de professional ziet en constateert bij het kind, daarop stemt hij zijn handelen af. Uit de analyse komt allereerst naar voren dat kinderen een, veelal intern, proces doorlopen bij risicovol spel waarbij zij zich telkens een vraag stellen. Met nadruk wordt gesteld dat dit gebaseerd is op wat begeleiders denken te zien en herkennen, het is dus niet een neerslag van wat kinderen zelf hebben aangegeven of verteld.

Als eerste bedenken kinderen of ze het *mogen*, of wat zij gaan doen mag van ouder(s) en of begeleider(s). Veelal gaan zij verder als expliciet toestemming wordt gegeven (het mag). Hierna vragen kinderen zich af of zij het zelf wel *willen*, hebben ze er zin in, zien ze het als een leuke en uitdagende activiteit. Als laatste gaan kinderen bedenken of zij het wel of niet *durven*, dit kan afhangen van hun eigen keus of door het kijken naar een ander. De professionals noemen hierbij dat

"Ja, gewoon die uitdaging voor een kind, dat je eerst denkt: dat kan ik niet durf ik niet wil ik niet."

het kind bij elke stap een *drempel* overgaat. Na de laatste drempel gaat het kind het *doen*, waarbij het een eigen wereldje betreedt, waar niets er toe doet en er geen einddoel voor ogen staat. Naast dit proces kwamen er nog andere ervaringen die kinderen laten zien naar voren die het handelen van begeleiders kunnen beïnvloeden. Dit zijn de succeservaringen die kinderen hebben, waarbij ze in hun eigen kracht staan en hun grenzen kunnen verkennen. Daarnaast het niet lukken, dat is als kinderen onbewust bezig zijn en er gebeurt niets, het uitzoeken stopt. Als laatste ervaring is er het bewust bezig zijn met de activiteit, het niet vervelen, het doet er niet toe. Het observeren en inschatten van

deze uitwendige ervaringen en/of interne processen van kinderen geeft begeleiders een aanleiding om wel of niet te interveniëren en te beslissen welke dit het beste kan zijn.

4.3.2 resultaten

In de literatuur over risk play wordt weinig gezegd over hoe het in acht nemen van observaties van kinderen in de begeleiding in zijn werk kan gaan. Meestal wordt er in het algemeen gesteld waarmee rekening moet worden gehouden. Zo noemt Lindon de kenmerken van het kind, waaronder leeftijd, vaardigheden en volwassenheid en hoe kinderen hun mogelijkheden kunnen gebruiken (Lindon, 2011). Volgens Playlink zijn professionals beschikbaar voor ondersteuning waar problemen zich voordoen en maken een dienovereenkomstige afweging van de mate van interventie, onder meer bij kinderen die dit meer nodig hebben dan andere; maar dit wordt verder niet toegelicht (Playlink, 2001). Delahoy geeft in zijn beschrijving van het 'tipping point' wel een specifiek voorbeeld van hoe observatie van een kind directe aanleiding geeft tot ingrijpen (Delahoy, 2010). Mogelijk kunnen de mentorfuncties van Robinson een verdere bijdrage leveren aan dit debat (Robinson, 2009). Hij geeft aan dat een mentor de vraag van het kind kan lezen en dus in het gedrag dit zou moeten kunnen *herkennen*; de eerste mentorfunctie. Ook in de andere mentorfuncties wordt aangesloten bij het gedrag van het kind, en wat dit betekent voor de vorm van begeleiden: bij een twijfelend kind *stimuleert* de professional het kind om iets te bereiken en bij het laten stuntelen hoort het bijstaan en helpen (i.h.k.v. *faciliteren*). Als een mentor ziet dat een kind een grens of drempel over kan gaan, betekent dit bij de mentorfunctie *oprekken*, dat deze het kind hier overheen kan helpen, zodat het ervaart meer te kunnen doen dan het denkt te kunnen. In deze mentorfuncties staat centraal het aansluiten bij het kind, door observatie en dialoog, en door dit bewust te doen zouden professionals de juiste wijze van interveniëren kunnen toepassen.

In de praktijk worden dus afwegingen gemaakt op grond van observatie van het gedrag van het kind. Binnen de literatuur over 'risk play' wordt hier weinig tot niets over gezegd. Kijken we buiten deze literatuur dan wordt bevestigd dat het volgen en aanvoelen van kinderen meerwaarde kan hebben en hen vooruit kan helpen.

4.4 Randvoorwaarden, relatie en kwaliteit

4.4.1 analyse

Naast de eerdergenoemde elementen kwam uit de analyse naar voren dat er bepaalde 'basisvoorwaarden' vervuld moeten worden om risicovol spelen goed te kunnen uitvoeren. Deze is gebracht onder de noemer 'kwaliteit van de activiteit', omdat de professionals aangaven dat goed nagedacht moet worden over deze onderwerpen. Het betreft de volgende zaken.

1. Ouders, zij moeten op de hoogte zijn, toestemming hoeft niet.
2. Leeftijd, een leeftijdsgrens stellen bij bepaalde activiteiten.
3. Begeleiding, of kinderen alleen gelaten kunnen worden is de vraag, deze wordt niet beantwoord.
4. Tijd hebben, gelegenheid om je volledig te kunnen richten op de kinderen en de activiteit.
5. Groep, leidertjes hierbij zijn nodig, geven het voorbeeld of geven sturing of helpen anderen.

6. Materialen, van belang is dat te geven wat de kinderen nodig hebben.

De meeste van deze basisvoorwaarden zijn vanzelfsprekend binnen een begeleid spelen-setting, het is goed om nader onder de loep te nemen welke hiervan specifiek voor risicovol spel van belang worden geacht volgens de literatuur.

4.4.2 resultaten

Ik bekijk per onderwerp wat hierover gezegd is in andere onderzoeken en literatuur.

1. ouders

Prott geeft aan dat indien professionals bepaalde overwegingen hanteren zij dezelfde verantwoordelijkheid als ouders toepassen en ook gerechtelijk niet aansprakelijk zijn (Prott, 2010). Naar mijn mening is toestemming vragen in deze visie inderdaad niet nodig, zoals de geïnterviewden beamen. Er moet dan wel speciale aandacht zijn voor de afwegingen die de professionals maken. Het op de hoogte stellen van ouders van hoe de speeltuin in het algemeen omgaat met spelen, begeleiden en risico's hoort binnen de gewone informatieverstrekking.

2. leeftijd

Lindon koppelt de leeftijd aan vaardigheden en volwassenheid, waarmee zij volgens mij impliceert dat de leeftijd niet als vast gegeven gehanteerd moet worden, maar dat ook ingeschat moet worden wat het kind aankan, ongeacht zijn of haar leeftijd. Dit lijkt mij een waardevolle aanvulling op wat in het onderzoek hierover naar voren is gekomen. Overigens lijkt mij dit van toepassing op al het begeleid spelen.

3. alleen of niet, samengevoegd met 4. tijd en gelegenheid

Sommige deskundigen benadrukken dat een bepaalde mate van buitenspelen juist niet onder supervisie van volwassenen moet staan, het staat in de weg van de sociale ontwikkeling en de vaardigheid risico's aan te gaan (Moorcock, 1998 en Armstrong, 2006). Hendricks (2001) adviseert dat het spelen met water en vuur enkel in begeleide situaties mag plaatsvinden, zodat kinderen kunnen leren van het plezier en de gevaren hiervan. Dit onderwerp vergt naar mijn mening nader literatuuronderzoek naar onbegeleid spelen.

5. groep/'leidertjes'

Dit was wat mij betreft een opvallend punt in de analyse, dat de geïnterviewden de waarde van leiders binnen de groep benadrukten. Zij duiden hen voortdurend aan met de term 'leidertjes'.

"Je hebt altijd een soort natuurlijke leidertjes er tussen zitten, hetzij degenen die het oudste is of degene met de grote mond en dat is niet erg."

Binnen de literatuur van het risicovol spelen zijn relevante opmerkingen hierover niet gevonden. In het praktijkboek van Playlink wordt wel aandacht besteed aan de keerzijde, de mogelijkheid dat leiders andere kinderen onder druk zetten om iets te doen wat zij niet willen. Zij propageren regels die nodig zijn om groepsdwang te voorkomen (Playlink, 2001). Het kan interessant zijn om de positieve aspecten van leidertjes in de groep, met name bij risicovol spel, nader te onderzoeken.

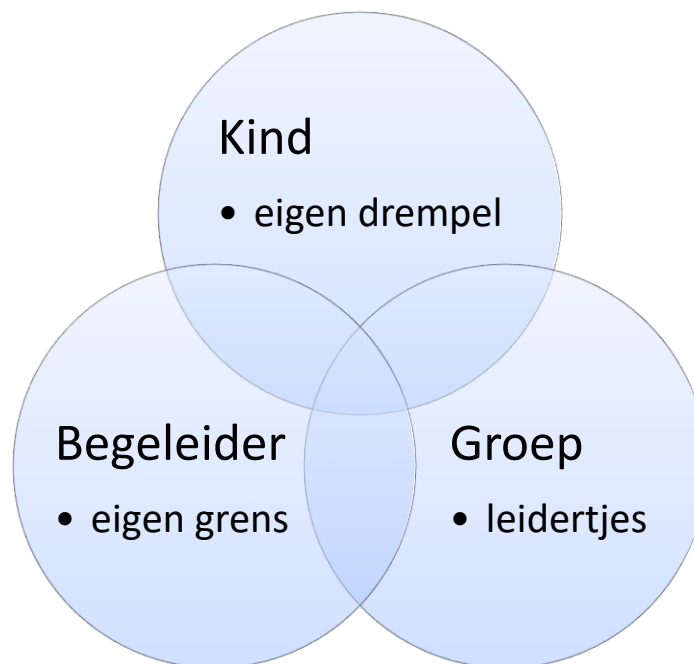
6. materialen

Robinson (2009) en ook Delahoy (2010) geven aan dat de professional een taak heeft in het verzorgen van de juiste materialen en ook ziet wat het kind nodig heeft. In het onderzoek kwam naar voren ook vooral niet teveel materialen ter beschikking te stellen. Dit lijkt op de normale begeleiding van bijvoorbeeld creatieve activiteiten waarbij schaarste aan materialen vaak ook beter uitpakt dan een teveel aan spullen. Het is dus de vraag of dit thema specifiek is voor risicovol spel.

Binnen de bovenstaande randvoorwaarden komt naar voren dat er een aantal specifiek bij risicovol spel de aandacht verdienen. De andere zijn namelijk ook van toepassing op andere begeleide spelsituaties. Bij het risicovol spelen dient nagedacht te worden of toestemming van ouders wel of niet vereist is, of rechte reeks toezicht en begeleiding nodig is of dat kinderen dit ook zelfstandig kunnen, en of de rol van 'leidertjes' speciale aandacht verdient.

4.5 Model

Als de rol van de actoren bij risicovol spel samengevat zou worden, zou dit volgens voorgaande analyse in een relatiemodel kunnen worden samengevat.

De *begeleider* kan in meer of mindere mate interventies plegen bij het kind en/of de groep als geheel, waarbij het *eigen grenzen* bewust of onbewust hanteert. Het individuele *kind* bedenkt in grote mate zelf wat het doet, maar heeft wel *eigen drempels* waar het over gaat, en die worden ook beïnvloed door de begeleider en de groep. De *groep* heeft onderlinge samenwerking, welke in positieve of negatieve zin door *leidertjes* wordt beïnvloed.

5. Bevindingen en discussie

5.1 Bevindingen

In dit onderzoek heb ik de visie van professionals op het bewust begeleiden van risicovol spel nader bekeken. De analyse is gelegd naast de onderzoeken over risicovol spelen ('risk play') en andere toepasselijke literatuur. Aan de hand van de onderzoeksvraag en de deelvragen wil ik mijn bevindingen kort samenvatten. Daarnaast geeft het onderzoek aanleiding tot nadere discussie en onderzoek, waartoe ik een aanzet geef.

Wat is de visie van professionals op het bewust begeleiden van risicovol spelen?

Professionals maken bij het begeleiden van risicovol spel bepaalde afwegingen en stemmen daar hun interventies op af. Ze laten dit afhangen van hun observatie van de kinderen, er is hierbij sprake van een constant en cyclisch proces. Daarnaast geven zij aan rekening te houden met een aantal randvoorwaarden zodat de activiteit succesvol kan verlopen.

Deelvragen

1. Welke interventiestijlen worden benoemd?

Uit het onderzoek volgen dertien interventies die specifiek benoemd worden, deze sluiten gedeeltelijk aan bij die uit de literatuur. De interventiestijlen zouden mogelijk afhankelijk kunnen zijn van het wel of niet onderdeel zijn van het spel als begeleider.

2. Hoe worden de afwegingen gemaakt tot een bepaalde interventie?

In de praktijk worden afwegingen gemaakt op grond van observatie van het gedrag van het kind. Binnen de literatuur over 'risk play' wordt hier weinig tot niets over gezegd. Kijken we buiten deze literatuur dan wordt bevestigd dat het volgen en aanvoelen van kinderen meerwaarde kan hebben en hen vooruit kan helpen.

3. Welke randvoorwaarden spelen een rol bij risicovol spel?

Bij het risicovol spelen dient nagedacht te worden of toestemming van ouders wel of niet vereist is, of rechtsreeks toezicht en begeleiding nodig is of dat kinderen dit ook zelfstandig kunnen, en of de rol van 'leidertjes' speciale aandacht verdient.

5.2 Discussie

Ik geef hier enige overwegingen weer die aanleiding kunnen geven tot nadere discussie.

Omvang geïnterviewden

Omdat er nu drie professionals, vanuit twee werksoorten bij het onderzoek zijn betrokken, zou dit gezien kunnen worden als een zwakte in dit onderzoek omdat het misschien afhankelijk wordt van de toevallige mening van deze geïnterviewden. Toch denk ik dat de analyse relevante informatie naar boven haalt, omdat zij veel ervaring in konden brengen en er relatief veel gegevens naar voren kwamen. Het zou wel goed zijn om in een volgend onderzoek meer professionals aan het woord te laten om de resultaten te kunnen vergelijken en te objectiveren.

Analyse

Vooraf had ik bedacht dat met de hoofdvraag het onderzoek zich zou beperken tot een overzienbaar onderwerp. Echter, bij de analyse van het groepsinterview bleek dat er vele aspecten aan bod zijn gekomen over de begeleiding van risicovol spel. Ik heb ervoor gekozen deze allemaal verder uit te werken, en in deelvragen de analyse aan de literatuur gekoppeld. Hoewel ik denk dat hiermee recht is gedaan aan de uitkomsten, zal dit ook ten koste zijn gegaan aan de diepgang. Het geeft naar mijn mening wel een goed overzicht van wat er in de begeleiding van risicovol spel zoal van belang is. En het geeft aanleiding tot meerdere vervolgonderzoeken om in te kunnen zoomen op specifieke onderwerpen.

Beperking onderzoek

Bij de bespreking van de resultaten over de interventiestijlen wordt aandacht besteed aan het meespelen van begeleiders aan het risicovol spelen. De keuze om dit wel of niet te doen bepaalt mede de mate van interventie. Nu in dit onderzoek de professionals expliciet is gevraagd zich op de achtergrond te houden, kan dit mogelijk gezien worden als beïnvloeding van het resultaat. Ik meen dat de resultaten toch interessante informatie biedt omdat ook bij andere onderzoeken deze scheiding niet wordt gemaakt. Het geeft daarmee juist aanleiding om in een volgend onderzoek hier speciale aandacht aan te besteden.

Ethiek

In de methodologie heb ik al aandacht besteed aan de vraag of je kinderen mag blootstellen aan risicovol spel voor een onderzoek, en op welke manier dit met ouders besproken kan worden. Beide vraagstukken geven ook aanleiding tot een verdere discussie. Wanneer is risicovol spel onderdeel van het reguliere spelen in een speeltuin, en wanneer wordt dit een bijzonderheid die met extra eisen en voorwaarden wordt omgeven? En waar ligt de grens precies wanneer je ouders dient te informeren, dan wel toestemming te vragen? Ook dit is interessant om nader te onderzoeken.

Balanceren in het begeleiden

Helen Tovey bespreekt in haar boek "Laat ze buiten spelen: pleidooi voor gezonde risico's" belangrijke elementen over wat het betekent voor kinderen om tijdens en door buitenspel te leren (Tovey, 2011). In een interview over dit boek geeft zij wat mij betreft goed aan wat de bewuste rol van een professional in de begeleiding van risicovol spel zou moeten zijn. Het is de kunst om te balanceren tussen niets doen en ingrijpen.

"Wat is tijdens het spelen van jonge kinderen de rol van begeleiders, van ouders en professionals?"

'Volwassenen zijn belangrijk. Ze moeten het spel echter niet overnemen of controleren, wat nogal eens gebeurt. De kunst is om soms achterover te leunen, soms te ondersteunen en te stimuleren. Neem het voorbeeld van een boswandeling met je kind. Je kunt ze voortdurend op dingen wijzen, veel vragen stellen en een actieve rol spelen, maar je kunt ze ook loslaten om ze zelf hun spel te laten ontwikkelen. Als je te veel de regie overneemt, kunnen kinderen niet een eigen verhaal maken, en dat verarmt het spel.' (Tovey, 2011)

Pedagogisering van het kinderleven

In het 'Syntheseverslag en beleidsaanbevelingen' naar aanleiding van het Seminarie Buitenspelen (10 oktober 2008) is de relatie onderzocht tussen buitenspelen en de ontwikkeling van de (Vlaamse) jeugd. Hierin wordt een m.i. relevant onderwerp aangestipt, namelijk of door het aanbieden van georganiseerde spelactiviteiten mogelijk het niet-georganiseerd buitenspelen wordt verdrongen. (Van Gils, 2008, p. 21) Met andere woorden, als professionals het risicovol spelen gaan verzorgen, hebben kinderen dan nog wel tijd en gelegenheid om dit zelf te ontdekken? Het verslag geeft aan dat er heel wat bewijs is 'om te stellen dat het leven van kinderen in toenemende mate geïnstitutionaliseerd wordt, en er dus tegelijkertijd minder tijd is voor het ongestructureerd spelen.' Ik kan hun oproep tot 'het beperken van de pedagogisering van het kinderleven' alleen maar ondersteunen. Wat het begeleiden van risicovol spelen betreft denk ik dat professionals door het aanbieden hiervan kinderen stimuleren dit ook zelf te doen en te ontdekken, en hierbij een aanvulling kunnen en moeten zijn op ouders en andere opvoeders die dit deel van de ontwikkeling van kinderen veronachtzamen. Van Gils geeft wel duidelijk aan dat deze discussie over het georganiseerd spelen zeker stof biedt voor verder onderzoek en reflectie.

Tot slot

Met het nader onderzoeken van deze vragen kan een verder inzicht worden verkregen in hoe het proces van begeleiden verloopt. Zeker bij risicovol spel is het belangrijk om te weten welke aspecten hier van belang zijn, om te proberen dit spelen verantwoord te kunnen begeleiden. Met de uitkomsten zouden professionals zelf verder inzicht kunnen krijgen in hoe zij risicovol spel bewuster kunnen begeleiden.

Literatuurlijst

- Baarda, d. G. (2009). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Boeije, H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Consument en Veiligheid. (2009). *De fietshelm bij kinderen en jongeren*. Amsterdam: Stichting Consumetn en Veiligheid.
- Consument en Veiligheid. (2012, februari 24). *Nieuws*. Retrieved mei 18, 2012, from www.veiligheid.nl: <http://www.veiligheid.nl/nieuws/ziekenhuizen-behandelen-13-duizend-schaatsers-tijdens-laatste-schaatsperiode-op-natuurijs>
- Delahoy, T. (2010, april). A culture of fear in playwork? *Ip-dip* .
- Gill, T. (2007). *No Fear, Growing up in a risk averse society*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.
- Gleave, J. (2008). *Risk and Play, A literature review*. London: National Children's Bureau.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: Innocenti Essays Unicef.
- Hodgkinson, T. (2009). *Luie ouders hebben gelijk*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Honoré, C. (2009). *Slow kids: nu zijn de kinderen aan de beurt*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Korczak, J. (1984). *Hoe houd je van een kind*. Utrecht: Bijleveld.
- Lindon, J. (2011). *Too safe for their own good? Helping children learn about risk and lifeskills*. London: NCB.
- Louv, R. (2007). *Het laatste kind in het bos*. Utrecht: Van Arkel.
- Meire, J. (2008). Over spelen en risico, verbeelding en zin voor realiteit. *Nieuwsbrief Belevingsonderzoek*, 2008 (nr. 10), 1-5.
- Playbristol. (2010). Retrieved mei 10, 2012, from Playbristol: <http://playbristol.org/24/playtypes/>
- Playlink. (2001). *Makning sense, playwork in practice*. London: Playlink.
- Portes. (2009). *Handboek Bouwspeeltuinen*.
- Prott, R. (2010). 'Het is de kunst om met risico's om te gaan, niet om ze te vermijden'. *Kinderen in Europa*, 2010 (winter), 22-23.
- Robinson, S. K. (2009). *Het element, Als passie en talent samenkomen*. Houten: Het Spectrum.
- Rousseau, J.-J. (1980). *Emile, of over de opvoeding*. (J.-M. Noël, Ed., & A. Brassinga, Trans.) Meppel: Boom.
- Tovey, H. (2011, september). Het grootste risico is alle risico vermijden. *HJK, de wereld van het jonge kind*, 11-13.

Tovey, H. (2011). *Laat ze buitenspelen, pleidooi voor gezonde risico's*. Apeldoorn: Garant.

Vallessen in het basisonderwijs. (2010, december 9). Retrieved mei 18, 2012, from Leraar24:
<http://www.leraar24.nl/video/2355/Vallessen%20in%20het%20basisonderwijs>

Van Dale. (2010). *Van Dale Woordenboek van de Nederlandse Taal*. Utrecht: Van Dale Uitgevers.

Van Gils, J. e. (2008). *Syntheseverslag en beleidsaanbevelingen*. Leuven: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving.

Bijlagenoverzicht

1. Het Wrakkenmuseum, zo speelden wij
2. Flyer Gevaarlijk Spelen
3. Gevaarlijk Spelen Handreiking Professionals
4. Gevaarlijk Spelen Handreiking Ouders
5. Groepsinterview topiclijst
6. Groepsinterview Uitgeschreven
7. Groepsinterview Analyse
8. Groepsinterview Analyse Selectief Coderen
9. Foto resultaat groepsanalyse selectief coderen
10. Analyse schema A
11. Analyse schema B
12. Activiteitenkaart Risicovol Spelen
13. Onderzoeksopzet Risicovol Spelen